

A gyűjteményes kötet tanulmányai a mohácsi csata előzményeit, lefolyását, közvetlen következményeit és hosszú távú emlékezetét több nézőpontból, egymást kiegészítő módon vizsgálják. A dolgozatok alapján kirajzolódó ív nem csupán az 1526. évi katonai vereség történetét mutatja be, hanem azt a politikai, pénzügyi, diplomáciai, had- és várostörténeti, valamint emlékezetpolitikai összefüggésrendszert is, amelyben Mohács értelmezhetővé válik. A tanulmányok közös érdeme, hogy a hagyományos narratívákon túllépve, hangsúlyosan építenek a forráskritikára, az újonnan bevont levéltári adatokra, a pénzügyi és katonai rekonstrukciókra, valamint az emlékezet formálódásának vizsgálatára.

A kötetet jó szívvel ajánlom mindazoknak, akik Mohács történetét korszerű tudományos eredmények alapján, ugyanakkor közérthető és sokoldalú megközelítésben kívánják megismerni. A tanulmányok a szakmai közönség számára új szempontokat és kutatási eredményeket kínálnak, az érdeklődő olvasók számára pedig árnyaltabb képet adnak a magyar történelem egyik meghatározó fordulópontjáról.

Prof. Dr. FEDELES Tamás

„NEM ÜNNEPELNI JÖTTÜNK,
HANEM A KEGYELET ADÓJÁT LERÓNI...”

„NEM ÜNNEPELNI JÖTTÜNK,
HANEM A KEGYELET
ADÓJÁT LERÓNI...”

Szerkesztette:

NAGY-L. István, VIZI László Tamás

„Nem ünnepelni jöttünk, hanem a kegyelet adóját leróni...”

Hereditas Civitatis Albae Regiae 1.

Sorozatszerkesztő:

BELÉNYESY Károly

„NEM ÜNNEPELNI JÖTTÜNK,
HANEM A KEGYELET ADÓJÁT LERÓNI...”

Szerkesztette:

NAGY-L. István, VIZI László Tamás

CIVITAS REGIA 2038 Nonprofit Kft.

Székesfehérvár, 2026

A kötet szerzői:

BUZÁS Gergely	KENYERES István	PÁLFFY Géza
C. TÓTH Norbert	NAGY-L. István	TÓTH Dominik
FEDELES Tamás	NÉGYESI Lajos	VARGA Szabolcs
KANÁSZ Viktor	NÉMETH Balázs	VIZI László Tamás

A kötet megjelenését támogatta:

Székesfehérvár
Megyei Jogú Város Önkormányzata

© Szerzők, 2026
© CIVITAS REGIA 2038 Nonprofit Kft., 2026
Székesfehérvár

A borítón:

A mohácsi csata emlékére Habsburg Mária özvegy királyné által
Körmöcbányán veretett arany emlékérem. (Christoph Fuessler, 1531 körül)
Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ,
Magyar Nemzeti Múzeum Éremtár, Budapest. N.II.1743.
© MNMKK

ISBN 978-615-02-7546-8   ISSN 3141-7930

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorozáshoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Tartalom

Előszó	7

AZ UDVAR KÖRÜL

C. TÓTH Norbert: Az 1520-as évek alkincstartói	13
KENYERES István: Katonai kiadások 1525–1526-ban a kincstartói számadások tükrében	31
KANÁSZ Viktor: Burgio nuncius első utódja: Vincenzo Pimpinella és a pápai diplomácia a Magyar Királyságban a mohácsi csata után	65

HADI UTAKON

C. TÓTH Norbert: II. Lajos király utolsó útja	93
NÉGYESI Lajos: Versenyfutás a táborokért	117
NAGY-L. István: A magyar hadsereg a mohácsi csatában	131
NÉMETH Balázs – TÓTH Dominik: Az oszmán tüzéség helye, szerepe és képességei a mohácsi csatában	149

A KORONÁZÓ VÁROS

BUZÁS Gergely: Székesfehérvár építésze Mohács előtt	181
VARGA Szabolcs: Székesfehérvár 1526 őszén	209
PÁLFFY GÉZA: Az utolsó királykoronázás Székesfehérvárott (1527): Habsburg I. Ferdinánd ceremóniájának régi és új elemeiről	225

MOHÁCS ÖRÖKSÉGE

VIZI László Tamás: „Legyen közöttünk áldott emlékezetük!” Megemlékezések a mohácsi csata négyszáz éves évfordulóján 1926-ban	247
VIZI László Tamás: A mohácsi csata 400. évfordulója, ahogyan azt a Török Köztársaság budapesti követe látta és megélte	271
SÁGI György: Tomori Pál érsek emlékezete a kalocsai főegyházmegyében (A 20. század elejétől napjainkig)	295

A magyar hadsereg a mohácsi csatában

The Hungarian army in the battle of Mohács

NAGY-L. István

történész, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum,
Hadtörténeti Kutató Intézet

Absztrakt

A mohácsi csatában harcoló magyar hadsereget sajnálatos módon sokkal kevésbé ismerjük, mint az oszmánt. A tanulmány a magyar seregről meglévő ismereteinket összegzi rendszerező szándékkal, az európai hadtörténeti fejlődés és a hazai, valamint regionális sajátosságokba ágyazva. A hadsereg fegyver- és csapatnemi összetételét mutatja be, majd megvizsgálja és rendszerbe foglalja a magyar hadsereg erejére vonatkozó adatokat. Brodarics kancellár ismert létszámadatait az egyes részadatok kiválóan alátámasztják, a sereg belső összetételének alakulása meglepő módon nagyobb arányú gyalogságot mutat a korábban megszokottnál. A tanulmány a magyar hadvezetés létszámhátrány kiküszöbölésére irányuló terveit és munkálatait is megvizsgálja. A mohácsi mezőn az addigi legnagyobb, egy csatatéren egy időben bevetett hadsereg volt, de ellensége így is jelentősen felülmúlta erejét, ami a csata elvesztésének legfontosabb összetevője.

Abstract

Unfortunately, we know far less about the Hungarian army that fought at the Battle of Mohács than we do about the Ottoman army. This study aims to summarize and organize our existing knowledge of the Hungarian army, placing it within the context of European military history as well as domestic and regional characteristics. It presents the army's composition by arms and branches, then examines and systematizes the data regarding the strength of the Hungarian army. Chancellor Brodarics's well-known figures on troop strength are excellently supported by the individual data. Surprisingly, the evolution of the army's internal composition reveals a higher proportion of infantry than was previously customary. The study also examines the Hungarian military leadership's plans and efforts to address this numerical disadvantage. The largest army ever deployed on a single battlefield at one time fought on the field of Mohács, yet the enemy still significantly outnumbered it, which was the most critical factor in the loss of the battle.

Kulcsszavak: mohácsi csata, magyar hadsereg, hadszervezet

Keywords: Battle of Mohács, Hungarian Army, military organisation

A mohácsi csatában harcoló magyar hadsereget sajnálatos módon sokkal kevésbé alaposan ismerjük, mint az oszmán sereget. Ennek alapvető oka, hogy a magyar király központi levéltárának iratanyaga elveszett, jórészt éppen az oszmán dűl és hódítás következtében. A magyar hadszervezetről, hadseregről, katonákról, harcászatról így korántsem áll rendelkezésre olyan forrásanyag, aminek segítségével alaposan megismerhetnénk. A forrásaink nagyon dekoncentráltak, néhány királyi udvarban írt hivatalos irat mellett személyi levelezésből, krónikákból, visszaemlékezésekből és egyéb elszórt forrásból tudunk aprócska adatokat kivenni. Ezeket a régészeti leletek, a képi források, antropológiai elemzések, a kísérleti régészeti eredmények, fegyvertörténeti adatok egészítik ki. Csak összehasonlítás-képpen érdemes említeni az oszmán forrásadottságokat, ahol például az udvari hadak létszámát egy-egy pillanatban ismerjük. Még így is hiányosak az ismereteink, és számos kérdést nem tudunk megválaszolni az oszmán sereg esetében sem, a magyar viszonylatában pedig még több kérdést kell nyitva hagynunk.

A hadsereg vizsgálatát nem alapozhatjuk pusztán az ismert törvényszövegekre sem, mivel az elszórt adatok alapján világos, hogy ezek nem teljesültek, részben eleve nem is teljesülhettek. Ennek ellenére nem mulaszthatjuk el a magyar hadrendszer jogi hátterének vizsgálatát, ám ezt a törvényi rendelkezések egyszerű felsorolása helyett az elvi alapok meghatározása, valamint a katonai gondolkodás rekonstruálására célszerű használni.

Tanulmányomban azt a magyar hadsereget mutatom be, amely a mohácsi síkon harcolt, abból a praktikus szemszögből, amely a csata szempontjából lényeges, tehát merőben katonai szempontokat érvényesítek.

A hadsereg fegyver- és csapatnemei

*A lovasság*¹

A magyar hadsereg főerejét Mohács korában a nehézlovasság adta. Miután Mátyás király zsoldos gyalogsága finanszírozhatatlannak bizonyult, a hadsereg visszatért a korábbi helyzethez, és részben kényszerből ismét a nehézpáncélos lovasságra alapozta az erejét. A döntést megelőzte az 1490. július 4-i csontmezei csata, melyben Bonfini szerint Kinizsi Pál és Báthori István nehézlovassága segítségével győzte le Corvin János seregét, melyben gyalogosok és könnyűlovak domináltak.²

Ilyen előzmények után az 1492-es országgyűlésen a rendek és II. Ulászló újjászervezték a magyar haderőt. Az országgyűlés 20. törvénycikke kimondta, hogy a bandériumok fele nehéz-, fele könnyűlovasságból álljon.³ Ez a rendelkezés felle-

¹ A lovasság fegyverzetére és felszerelésére: KOZÁK-KÍGYÓSSY-TÓTH 2026, 46–72.

² BONFINI 2019, 1033–1034.; B. SZABÓ 2022, 163.

³ 1492. évi 20. törvénycikk 1. §, CJH 1899, 492–493.

hetően a meglévő helyzetet rögzítette. A reform következő lépcsőjére 1498-ban került sor, amikor a korábbi 20 helyett 36 telek lett egy nehézlovas kiállítására rendelt telkek mérőszáma, míg a déli vármegyékben 24 telek adott egy könnyűlovast. Előírták továbbá, hogy „a főpap és báró urak bandériumaikban a huszárok helyett, a kikből eddigelé a bandériumot fele részben állítottak ki, fegyveres lovasokat alkalmazzanak”.⁴ A bandériumokból tehát a délvidéki vármegyék kivételével kivették a könnyűlovasságot, és a nagyobb harcértékű – nem mellesleg sokkal drágább – nehézlovassággal helyettesítették. A finanszírozást úgy oldották meg, hogy a király a hadiadó felét átengedte a birtokosoknak, akik azt saját bandériumukra fordították. Ez a rendelkezés nem vonatkozott a király által kiállított bandériumokra, tehát a saját 1000, és a 4 királyi tiszt 400-400 lovasára. Ugyanakkor, hogy a törvényszöveg „*equites armati*”⁵ kifejezéssel élt, ami tehát nehézlovasságra utalt. Ezzel együtt a királynak biztosan voltak udvari huszárai is.

A lovasság harmadik csapatnemét a törvények között az 1523-as budai országgyűlés dekrétumának 19. törvénycikkében találjuk: „kopjával és pajszszal, vagy kézíjjal és tegezettel ellátott lovast”⁶ kellett kiállítani tíz jobbágytelek után. Ez a törvénycikk is megmutatja, hogy mennyire óvatosan kell tekintenünk a törvényekre, ha a magyar hadszervezetet szeretnénk rekonstruálni. Az 1523-as rendelkezés vészhelyzetben született, amikor minden mozgatható emberre szükség volt. Nem véletlen, hogy íjászok kiállítását rendelte el a törvény, mert a lovasíjászok végig jelen voltak a magyar hadseregben: a nehézlovasok és a kopjás huszárok mellett a lovasság harmadik csapatnemét alkották.

A három lovassági csapatnem fegyverzete, harcéljárása és harcászata, így alkalmazása is eltért egymástól. A nehézlovasság fő fegyvere a tökéletesség legmagasabb fokán álló páncélzat volt. A 16. század eleji páncélok mintegy 30 kg tömegűek voltak, a teljes testet fedték, ugyanakkor jól felépített szerkezetüknek köszönhetően a mozgást egyáltalán nem gátolták. Egyesítették a német bordázott vérttípust az itáliai gömbölyded formákkal, így egy rendkívül ellenálló védőfegyvert kaptak. A harcosok jól záró, tarkóvédővel ellátott sisakot hordtak, amit vasáll egészített ki. A páncélzat része volt a mell-hátvért, a félköríves, lágy részeket védő csataszoknya, kar- és lábvasak, változatos kialakítású páncélkesztyűk és páncélcipők. A katonák mind a páncél alá, mind a páncél fölé vettek ruhát. Ez egyrészt védelmi célokat is szolgált – mert el tudott nyelni energiát –, másrészt a megkülönböztetést és akár a hőség elleni védelmet is szolgálta. A közhiedelemmel ellentétben a lováról leesett lovas gond nélkül fel tudott állni és jól tudott mozogni a páncélban. A jól képzett és edzett katonáknak a páncél tömege sem jelentett gondot. A jó páncélvédettség szükségtelenné tette a pajzs használatát is. A nehézlovas, vagy ahogyan a forrásokban a leggyakrabban talál-

⁴ 1498. évi 16. törvénycikk 1. §, CJH 1899, 602–605.

⁵ 1498. évi 21. törvénycikk, CJH 1899, 606.

⁶ 1523. évi budai 19. törvénycikk, CJH 1899, 814–815.

kozunk vele, a fegyveres lovas a legtöbb fegyver számára sérthetetlen volt.⁷ A legnehezebb lovasság esetében még a lovak is kaptak páncélt.

A nehézlovasság alapvető támadófegyvere a lándzsa volt. A lovasok zárt, mély négyszögekbe tömörülve támadtak, gyakorlatilag mindent le tudtak tarolni maguk előtt. A nehézlovakok jellegzetesen egyenes tartással rohamoztak. Az oszmánok rettegték a magyar nehézlovasság rohamát.⁸ Kézitusában a páncélosok kardokkal és különféle zúzófegyverekkel, buzogányokkal, csatakalapácsokkal harcoltak. A nehézlovasság számára a zárt harcrend megtartása kulcsfontosságú volt, mert úgy gyakorlatilag sérthetetlenek voltak, míg az alakzatból kiszakadt egyes lovasokat az ellenség tulereje le tudta gyűzni.⁹

A nehézlovasság fő ellensége a késő középkori és kora újkori harctereken a tűzfegyverek voltak. A legerősebb íjak és számszeríjak sem tudták átlőni a páncélt, viszont a kézfegyverekből kilőtt, akár kis, 9-11 mm kaliberű lövedék is 50 méterről már jó eséllyel átütötte a páncélt.¹⁰ A nagyobb tűzfegyverek, akár a nagyobb kaliberű kézfegyverek, az átmenetet képező szakállasok, vagy a könnyű mezei lövegek is meg tudták állítani a páncélosokat. Ez a helyzet végül a nehézlovasság teljes átalakulásához vezetett, de ez egy lassú folyamat volt. A páncélosok Mohács idején még félelmetesnek számítottak, mivel csak tűzfegyverrel lehetett eredményesen harcolni ellenük.

A nehézlovakok másik gyenge pontja a harctéren a ló volt. A nehéz lovasokat és vérteteket nagytestű, rendkívül erős, de kényes csatalovak vitték a harcba. Tűzfegyver nélkül egyetlen esélyt az alakzat megbontása, a lovak megsebzésével a lovasok föltre vitele, majd egyenként való legyűrése jelentette. A gyalogságnak egyetlen olyan hidegfegyvere volt, amit valamennyire eredményesen tudott használni: a buzogány, amivel szó szerint szétverték a páncélt és a páncélt viselő vitézt. A mohácsi csatában így tudták a Szulejmánra támadó néhány magyar vitézt is kiiktatni.

A 16. század elején a nem teljes vértetben harcoló lovasokat a könnyűlovassághoz sorolták. Magyarországon általában huszárként vagy kopjás lovasként¹¹ emlegetett csapatnem katonái rendelkeztek védőfegyverzettel, általában a nehézlovasnál könnyebb, rákötött huszársisakot, sodronyinget, könnyebb vértet viseltek. Jellegzetes védőfegyverük a fából készült, ragasztott, ívelt tárcsapajzs, támadófegyverük a félelmetes kopja volt, amit ördögi ügyességgel forgattak. Ezek mellett kardot, esetleg csákányfokost, buzogányt használtak.

A huszárok harcrendje kevésbé volt zárt, mint a páncélosoké: leginkább néhány főből álló kisebb csapatokban, laza harcrendben harcoltak, villámgyorsan rárohantak az ellenségre, majd visszavonultak. A roham során előrehajolva tartot-

⁷ A páncélzat történetéhez lásd: TÖLL 2009.

⁸ Az oszmán történetíróknál visszatérő elem: KEMÁLPASAZÁDE 2020, 331.; LUTFI 2020, 407.; DZSELÁLZÁDE 2020, 413.

⁹ B. SZABÓ 2022, 162–163.

¹⁰ Németh Balázs szíves szóbeli közlése, amiért ez úton is köszönetet mondok.

¹¹ B. SZABÓ 2022, 164.

ták kopjájukat. Amikor úgy látták, szívбай nélkül elfutottak az ellenség elől, hogy majd újólág összegyülekezve ismét lecsaphassanak. Alkalmazási területük sokkal inkább a kisháborúhoz tartozott, mintsem a nagyobb ütközetekhez, csatákhoz, ugyanakkor csatalovasságként is megállták a helyüket, amint azt Mohács mellett is bebizonyították. Így sokkal inkább illene rájuk a közepes vagy többfunkciós lovasság megnevezés.

A fentebb említett 1525-ös forrás szerint a tíz telek után kiállított lovasoknak legalább kopját és pajzsot kellett viselni. Feltűnő, hogy a törvényben nem szerepel védőfegyverzet.¹² Ebből arra következtethetünk, hogy a könnyűlovasság egy része valóban nem rendelkezett számottevő fém páncélzattal, akár még sisakkal sem. Ez a lovasság valójában kizárólag portyázásokra lehetett alkalmas, mert harc-téren csak nála nehezebb lovassággal találkozott, amely ellen a siker nagyon kis reményével vehette csak fel a harcot.

A könnyűlovasság másik csapatneméről, a lovasíjászokról ebben a korszakban nagyon keveset tudunk. Az ősi magyar íjlesztő lovasnomád kultúra továbbélésé-ként az 1525-ös törvénszövegből tudjuk, hogy a magyar seregben lehettek lovas-íjászok is, de más forrásokból, különösen a csataleírásokból hiányoznak a rájuk vonatkozó adatok. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy ne lettek volna lovasíjászok a magyar seregben, hiszen az oszmán tartományi lovasság, de még a szultáni elit udvari lovasság is elsősorban lovasíjászként harcolt, ám a forrásokban ez mégsem jelenik meg.

A legkönnyebb lovasság jelenlétével számolnunk kell a mohácsi hadjáratban és magában a csatában is. Ez a fajta lovasság végig jelen volt a magyar hadse-regben, ez tekinthető a magyar lovasság hagyományait továbbvivő, a 17. század végével a császári állandó hadseregbe is bekerülő huszárok elődjének. Ez a hu-szár – 16. századi társával ellentétben – nem rendelkezett sem páncélzattal, sem kopjával, mindössze egy kardja, karabélyá és pisztolyai voltak, harcászata-ban viszont a huszárok kiscsoportos, kisháborús módszerét követte, ami a 18. szá-zadban világhírnevet szerzett a magyar lovasságnak.¹³

*A gyalogság*¹⁴

A magyar király haderejének gyalogságáról rendkívül keveset tudunk. A törvé-nyek nem adnak valódi támpontot, mivel ott csak puskás gyalogosokról esik szó, mint a 1518. évi tolnai országgyűlés 6. törvénycikkében.¹⁵ A városok állítottak ki valamennyi gyalogost a királyi seregbe, de többségük zsoldosként harcolt. Sajnos nagyon kevés elszórt adatunk van a zsoldos gyalogosok felfogadási helyéről:

¹² B. SZABÓ 2022, 164.

¹³ LÁZÁR 2024, 58–62., 268–273.

¹⁴ A gyalogság fegyverzetére és felszerelésére: KOZÁK-KÍGYÓSSY-TÓTH 2026, 72–87.

¹⁵ 1518. évi tolnai 6. törvénycikk, CJH 1899, 746–747.

valószínűleg leginkább a városokban és külföldön toborozták a őket. Saját erőből feltehetően viszonylag kevés gyalogost fogadtak fel, elsősorban azokat, akik a határvidéken állomásoztak, de a gyalogság többsége külföldi segélyhad volt, főként a Cseh vagy Lengyel Királyság területéről származott.

A késő középkori és kora újkori Európában a gyalogságnak több típusa alakult ki. A legismertebb a svájci páncélos, többségében lándzsás, kisebb részben puskás gyalogság.¹⁶ Ebbe a nehézgyalogos típusba tartoztak a *landsknechtek* is.¹⁷ Itáliában a számszerűászoknak voltak komoly hagyományai, de itt is a svájci típus irányában történt elmozdulás.¹⁸ Ebbe a körbe tartozott a spanyol gyalogság,¹⁹ de a kis Portugália esetében is hasonló, de lassú folyamat játszódott le.²⁰ Angol²¹ és skót²² területen továbbra is az íjászgyalogság volt többségben. A cseh, morva²³ és lengyel területen²⁴ a huszita eredetű gyalogság fejlődött ki. A husziták tűzfegyverekkel ellátott harci szekerekkel harcoltak, gyalogosaik is többnyire távolra ható fegyverekkel, számszerűíjjal, majd puskával voltak felszerelve. Az állomány tizede-nyolcada nagy állópajzsokat, paveséket hordott, ugyanennyien szálfegyvert, lándzsákat, alabárdokat használtak harchoz. A gyalogság ezen típusának 70-80%-a lőfegyvereket használt.²⁵ Franciaországban a haderő nehézlovasságra épült, a gyalogság reformkísérletek ellenére továbbra is gyenge maradt, a hadjáratokban leginkább svájci és *landsknecht* zsoldosokat alkalmaztak.²⁶

Magyarországon Mátyás hadseregének gyalogságát Bonfini leírásából ismerjük: „Az első sorba beosztotta a nehézfegyverzetű gyalogokat, aztán rendben a dzsidásokat, az íjászokat, a huszárokat meg a többi könnyűfegyverzetű katonát.”²⁷ Ez alapján tehát a harcrend első sorát a nehézfegyverzetűek, feltehetően pavesések alkották, utána a szálfegyveresek, majd az íjászok álltak. A leírásból egyértelmű, hogy a magyar gyalogság a cseh–lengyel vonalhoz tartozott, ebben a rendszerben kell keresnünk Mohács idejének gyalogságát is.

A magyar seregben harcoló idegen gyalogos kontingensek többsége a cseh–lengyel típusba tartozott, de innen fogadták zsoldba 1526-ban a pápai segélyből kiállítandó 4000 gyalogost is; 2500-at morva, 1500-at lengyel területről. Antonio Giovanni da Burgio nuncius nagyon érdekes és pontos leírást ad a Budáról a királlyal kivonuló morva zsoldoscsapatról: „Nagy pajzsokat hordanak és enyhén meghajolva egy félkört alkotnak, mögöttük pedig a kézfegyverekkel felszerelt emberek vannak rövid

¹⁶ GYÖRKÖS 2022a, 223–226.

¹⁷ PÉTERFI 2022, 193–195.

¹⁸ F. MOLNÁR 2022, 206–210.

¹⁹ KÖRÖS 2022, 263–268.

²⁰ IGÁZ 2022, 284–285.

²¹ BARÁNY 2022a, 302–306.

²² BARÁNY 2022b, 320.

²³ TÓTH 2024, 167–169.

²⁴ SZOKOLA 2022, 139–140., 144.

²⁵ B. SZABÓ 2024, 95–96.

²⁶ GYÖRKÖS 2022b, 238–240.

²⁷ BONFINI 2019, 1002.

lándzsával harmincan (vagy negyvenen), akik ha összezárnak, nagyon erős egységet alkotnak. Utánuk jön az összes puskás, ezer gyalogosból három vagy legfeljebb négy egységet alkotnak, ez is egy igen erős dolog.

Ezek után van sok szekerek, amelyekkel mint fallal veszik körül magukat úgy, hogy még lóval sem tudnak keresztülugratni azon. Minden kocsi összekötnek és ezek közt helyezik el a nagy ágyúkat, amelyek minden irányba tudnak lőni, amerre csak akarnak. Csodálatos látvány, ahogy egy pillanat alatt letáboroztak és egyszerre szekérvárat vontak maguk köré előtte a felsorakozott alakulatokkal.”²⁸

Burgio leírása a huszita szekérvárharcmodor késői változatát mutatja.²⁹ A csapat 1200 katonából állt, ami három-négy harcászati egységre, zászlóaljra tagolódott. Az első sor pavesésekből állt, mögöttük egy sornyi, 30-40 szálfevegveres, majd a puskások. A leírásból egész pontosan kiszámolható az egyes fevegvertípusok aránya. A zászlóalj harcrendje 3-40 főből állt, 30-40 pavesés, ugyanennyi lándzsás, majd 240-320 puskás. A csapat 80%-a tehát lőfevegveres katonából állt, ami rendkívül nagy tűzerőt jelentett, és elsősorban védőharcra volt alkalmas.

A mohácsi síkon harcoló magyar hadseregben kis számban *landsknechtek* is harcoltak, mivel van adatunk arról, hogy még a csata előtt, az utolsó pillanatban beérkezett 300 *landsknecht* a királyi táborba.³⁰ Ők többségükben jól páncélozott, szálfevegverrel harcoló nehézgyalogosok voltak, akik mind védekezésre, mind támadásra kiválóan alkalmasak.

A magyar királyi gyalogság fevegvertére, felszerelésére és harcelfjására sajnos egyáltalán nincs közvetlen adatunk.³¹ Mindössze a Szercecsen János vezetésével érkező 2000 gyalogosról jegyzi meg Brodarics, hogy kiváló íjászok voltak, és a szlavóniai városokban, valamint a parancsnok birtokain toborozták őket.³² Szapolyai György vezetésével 1200 gyalogos érkezett a királyi táborba. A szepesi gróf feltehetően az északi, gyalogosokat kiállító vármegyék katonáit vezette a sereghez, így többségükben valószínűleg puskások lehettek. Az 1200 gyalogos ugyanakkor magasabb létszám, mint az a hét vármegyétől várható volt, ezért feltehetően nem csak ezek a vármegyék állíthattak ki, hanem akár a terület egyházi csapatai között is találhatunk gyalogosokat. Az sem kizárt, hogy ezek egy része Morvaországából származott.

A legnagyobb kérdés a királyi csapatban lévő 2000 gyalogos fevegvertete. Sajnos róluk valóban semmiféle használható adat nem lelhető fel a forrásokban. Ezt a csapatot a király, a királyné és az esztergomi érsek kontingenseiből állították össze. Abban biztosak lehetünk, hogy többségében puskások voltak, de morva-lengyel mintára a pavesések és szálfevegverések jelenléte sem zárható ki.

A Magyar Királyság katonai vezetőinek, de tágabb értelemben a nemesség hadügyi gondolkodását a lovasság határozta meg, a gyalogság kiegészítő fevegvertennek

²⁸ BURGIO 2020, 93.

²⁹ TÓTH 2024, 167–172.

³⁰ Új híradás 2020, 222.

³¹ B. SZABÓ 2022, 165–166.

³² BRODARICS 2020, 316.

számított és a háttérbe szorult. A határvidéki harcokban legnagyobb hasznát a pus-kásoknak vették, mivel várak védelmében a löfegyvereket lehetőleg legjobban hasz-nosítani. A portyák során lesvetéseknél és kisebb ütközetekben is nekik vették iga-zán hasznukat, mert a nehézfégyverzetű gyalogság ereje a tömegében rejtett. Ele-gendő pénz híján nem tudtak nagyobb tömegű nehézgyalogságot felfogadni, de nem is lett volna értelme, mert ezekben a harcokban nem lehetett volna kihasznál-ni erőneiket.

A magyar hadsereg erejét mezei csatában mindezek ellenére jelentősen növelte a nagy létszámú gyalogság. Burgio véleménye szerint a morva gyalogság nagyon erős volt, hatékony csapatnak számított. A külföldi zsoldosok és a magyar pus-kások tűzereje kiugróan magas volt, még a janicsárokét is jelentősen meghaladta. A mohácsi csatában magyar oldalon bevetett bő 10 000 fős gyalogság legalább 80%-a löfegy-verrel harcolt: körülbelül 6000 pus-kás és 2000 íjász volt jelen. A szembenálló osz-mán seregben mindössze 4000 pus-kás harcolt, a fennmaradó 2-3000 janicsár többsége íjakkal, kisebb része szálfégyverekkel rendelkezett. A magyar sereg tűzerejét tovább növelte a nagy számú prágai szakállas. Ez volt az egyetlen elem, amiben a magyar sereg felülmúlta ellenségét. Mindezek a tűzfegyverek azonban csak véde-kezőharcban voltak hatékonyan használhatók, ilyen esetben azonban jelentős tűz-főlényt lehetőleg kialakítani. Nem véletlen, hogy a királyi haditanácsban védekező-harc mellett döntöttek, amikor a csatatervről vitáztak. Ez azt mutatja, hogy a tapasztalt parancsnokok, különösen Gnoiński, a lengyel gyalogság parancsnoka és két szerb vezér meg tudta győzni a haditanácsot ennek előnyeiről.

*A tűzéség*³³

A Magyar Királyság a tűzéség alkalmazása tekintetében nem maradt el a többi eu-rópai hatalomtól. A korai lövegek a 14. század közepén jelentek meg, de ezek a fégy-verek még rendkívül kezdetlegesek voltak. A hatékonyság azonban gyorsan növe-kedett, újabb öntéstechnikák jelentek meg, a lövegcsövek mellett a lőport is fej-lesztették. A tűzéségi eszközök magyarországi megjelenése I. Zsigmond korára tehető,³⁴ aki komoly érdeklődést mutatott a korai tűzfegyverek iránt. Ő alapította a budai hadszertárat, amely Mátyás idején is működött.³⁵ Zsigmond alatt már ha-ditechnikai írásbeliség is kimutatható az országban. Elszört adataink vannak képzett szakemberek alkalmazására már a 15. század elejétől, akik maguk öntöt-ték, karbantartották és kezelték az ágyúkat, de nekik kellett gondoskodniuk a lő-szerellátásról is.

A tűzéség már a 15–16. század fordulóján is legalább négy különböző rendel-tetésű löveget használt: várak védelmére, támadására, mezei ütközetekben és ha-

³³ A tűzéséghez: KOZÁK-KÍGYÓSSY-TÓTH 2026, 92–97.

³⁴ PÁLOSFALVI 2018, 47–48., 74.

³⁵ B. SZABÓ 2022, 167.

jókon. A különböző, egyre jobban differenciálódó feladatrendszer a lövegtípusok terén is megmutatkozott. A kis kaliberű, már ebben a korban is viszonylag könnyen mozgatható mezei tüzérség, az erős faltörő ágyúk, a várak belső területeinek pusztítására képes, nagy öblű mozsarak és folyami sajkákön használt könnyű lövegek mellett kialakult egy puskánál nagyobb űrméretű, de még igazán ágyúnak nem tekinthető fegyvertípus, a prágai szakállas, melyet nagy tömegben alkalmaztak a magyar haderőben. A mezei tüzérség számára kifejlesztették a kerekekkel ellátott ágyútalpat (lafettát), ami a mozgatóst nagyban megkönnyítette, mivel nem kellett a lövegcsövet a szállításhoz leemelni a lövegtalpról. Az ostromtüzérség ugyanakkor még rendkívül nehézkes maradt, a lövegek általános tűzgyorsasága is alacsony szinten állt még.

A mohácsi hadjáratban a magyar oldalon tekintélyes tüzérség vonult fel. Pontos kimutatást sajnos nem ismerünk, de 53 és 85 közötti darabszámú nagyobb ágyút³⁶ említene a források, ami mellett még 5-600 darab prágai szakállas is rendelkezésre állt.³⁷ A magyar tüzérség tehát a korszakban rendkívül komoly tűzerőt jelentett. A hadseregben volt is elég szakember a lövegek kezelésére. A tüzérseget az első vonalban sorakoztatták fel, de biztos, hogy a tábor köré vont szekérvárban is helyeztek el lövegeket.

A magyar oldalon a tűzfegyverek kellő számban rendelkezésre álltak, viszont hiányzott a lövegek ilyen tömegű alkalmazásához szükséges tudás, tapasztalat. Tomori táborában már a csatát megelőző harcokban is használtak ágyúkat, amikor az oszmán előőrsökkel harcoltak a drávai és a karasicaí átkelés során, de itt csak néhány löveg lehetett. A többtucat ágyú és a több száz nagyságrendű szakállas előnyeít csak egy defenzív csata során lehetett kihasználni. A puskás gyalogosokkal együtt jól szervezett tűzrendszert lehetett létrehozni, ami komoly ellenállóerővel bírt. Ráadásul még a mezei tüzérség sem volt túlzottan mobilis a korszakban, nem tudott manőverezni, nem tudta támogatni a támadást. Ez okozta, hogy a magyar tüzérség mindössze egyetlen sortűzet adott le a csatában az egyébként hatótávolságán kívül lévő oszmán lovasságra, így a csatára semmiféle hatással nem bírt. Komoly hibaként értékelhetjük ezt a magyar hadvezetéstől, mivel tűzerő tekintetében a magyar sereg felvette a versenyt az ellenségével.

*A folyami flottilla*³⁸

A Duna szerepe már az első magyar–oszmán konfliktus során felbecsülhetetlen volt. A nagy folyam mindenekelőtt földrajzi fekvése folytán stratégiai szempontból nyerte el fontosságát, de szerepe a hadseregek ellátásában és mozgatósában is hamar felbecsülhetlenné vált.

³⁶ B. SZABÓ 2022, 167.

³⁷ B. SZABÓ 2022, 168.

³⁸ A folyami flottillához: KOZÁK-KÍGYÓSSY-TÓTH 2026, 97–99.

A Magyar Királyság folyami haderejét I. Zsigmond alapozta meg, felismerve a folyam kettős szerepét.³⁹ A flottilla a 15. században élte fénykorát, szerepe elengedhetetlen volt Nándorfehérvár védelmében és az 1456-os harcokban is.⁴⁰ A Magyar Királyság anyagi lehetőségei azonban nem engedték meg a nagy flottilla fenntartását, az oszmánok pénzügyi fölénye felőrölte a magyar védelmet ebben a tekintetben is. Szulejmán 1521-es hadjárata alatt a magyar flottilla már szinte semmiféle szerepet nem tudott játszani, a tengeri hajókkal megerősített oszmán hajóhad ellen nem lehetett esélye. A magyar hajóhad gyorsan demoralizálódott és szétesett.

A magyar folyami hajóhadat naszádnak vagy sajkának nevezett, kis merülésű, evezős hajók alkották, amelyeken 10-20 evezős és ugyanannyi puskás szolgált, és 1-2 ágyúval is rendelkeztek. A gyors hajók kiválóan manővereztek a széles, de zátonyokkal teli folyamon.⁴¹

Nándorfehérvár elvesztését követően Tomori megpróbálkozott a flottilla újszervezésével.⁴² Némi eredményt ért is el, hiszen újra megjelentek a magyar hajók a folyamon, ami legalább a magyar szállítást lehetővé tette, de az oszmánok fölénye megkérdőjelezhetetlen maradt.

Az 1526-os hadsereg

A magyar honvédelmi rendszer Mátyás halála után új alapokra került. A finanszírozhatatlan zsoldossereg helyett a hangsúly a hazai nehézlovasságra helyeződött át. A honvédelmet számos törvény szabályozta, alig múlt el országgyűlés, ahol ne hoztak volna újabb rendelkezéseket. Ezen rendelkezések egy része azonban biztosan betarthatatlan volt. Az állami pénzügyekből látjuk, hogy mekkora terhet jelentett a védelem finanszírozása. A reform egyik fontos eleme volt az egyházi bevételek bevonása a katonaság finanszírozásába. A főpapoknak és az egyházi intézményeknek legalább 7000 lovast kellett kiállítaniuk, ráadásul a Mohács előtti években ezt a kontingenst a végekre vezényelték. Minden bizonnyal csak egy részük lehetett a végeken, mert 1526-ban az egyháziak is kaptak mozgósítási parancsokat.

Az 1526-os magyar sereggel kapcsolatban a legnagyobb problémánk, hogy nem ismerjük a sereg egyes részeinek kapcsolatát a hadrendszer elvi felépítésének elemeivel. Jó példa erre a Budáról kivonuló királyi sereg, amiben 1200 nehézlovas, 2500 huszár és 2000 gyalogos volt a pápai pénzen felfogadott 1200 morva gyalogos mellett. A Burgio által leírt seregben a királyi hadat a király, a királyné és az esztergomi érsek kontingensei alkották.⁴³ Biztosan benne kellett lennie a 1000 fős

³⁹ B. SZABÓ 2022, 173.

⁴⁰ PÁLOSFALVI 2018, 182–183.

⁴¹ B. SZABÓ 2024, 25–26.

⁴² PÁLOSFALVI 2018, 404.

⁴³ BURGIO 2020, 92–93. Az esztergomi érsek maga is ott volt a kivonulók között, kontingenséről és a királyné katonáiról nem esik szó másutt, így feltételezhető, hogy az ő katonái is ott lehettek ebben a seregben.

udvari nehézlovasságnak, amit előírt a törvény. Ők voltak a királyi kamarásokból összeállt legnagyobb értékű nehézlovasság. Az esztergomi érseknek 1600 nehézlovast kellett volna kiállítania, a királyné kötelezettségét viszont nem adják meg a törvények. A seregben túlságosan kevés nehéz-, és sok könnyűlovas volt ahhoz, hogy megfeleljen az előírásoknak. Ráadásul van információnk arról, hogy bizonyos csapatok 1526 júliusának elején már Tomori táborában tartózkodtak. Utóbbiról maga az érsek tett jelentést a királynak: „De itt nincs más fegyverforgató, csak az esztergomi úr száz huszára, ugyanennek a tisztelendő esztergomi úrnak száz lovasa és a pécsi úr nyolcvanhét lovasa. Kívülük csak a szekszárdi apát van itt ötven fegyveresével és ötven más emberével. Továbbá Ráskay úr és Török Bálint.”⁴⁴ Tehát egyházi csapatok és királyi udvari katonák is voltak Tomori csapatai között.

Az egyes csapatok beérkezéséről Brodarics tudósít, de azt nem mondja meg, hogy pontosan milyen elemekből állt össze a beérkező csapat. Ercsiben csatlakozott a királyi sereghez Báthori András „nem megvetendő csapattal”.⁴⁵ Mivel Báthori szabolcsi és szatmári ispán volt, csak feltételezhetjük, hogy a környező vármegyék és a saját főúri bandériuma lehetett vele. Szapolyai György – amint azt fentebb már említettük – a Felvidék nyugati részének csapatait hozhatta magával.

Összetettebb a helyzet Batthyány Ferenc csapataival. A horvát bán 3000 lovast és 1000 gyalogost vezetett a királyi táborba. Ez túlságosan nagy csapat ahhoz, hogy kizárólag szlavóniaiak lettek volna, nem zárhatjuk ki, hogy – mivel Batthyány vasi ispán⁴⁶ is volt, birtokai is feküdtek a térségben – a dunántúliak egy része is csatlakozott hozzá. Aczél István pozsonyi várnagy és Pozsony vármegyei ispán vezetésével feltehetően a környékbeli lovasok is jöhettek, akár még a nyitrai püspöktől is.

Az egyik legfontosabb kérdés, hogy a nemesi felkelők és a váregyei hadak jelen voltak-e a csatában. A választ nem tudjuk pontosan. Az adatok arra utalnak, hogy szinte a teljes nemesi had beérkezett a királyi táborba. Habár a vármegyei ispánok jelenléte nem feltétlenül bizonyítja az adott vármegye katonáinak részvételét, legfeljebb valószínűsíti, a B. Szabó János és C. Tóth Norbert által készített adatbázisban az 58 vármegye 79 ispánjából 42 biztosan jelen volt, 18 biztosan távol, 19-ről pedig nem került elő még adat.⁴⁷

Az elszórt adatok – mint például Tomori említett levele – azt valószínűsítik, hogy az egyházi katonák is teljes létszámban jelen voltak. Az szinte bizonyos, hogy az egyházi terhek túlzóak voltak, nem tudtak annyi katonát kiállítani, amennyi a kötelezettségük lett volna, de a teherbíró képességükhöz mérten kivették a részüket az egyháziak is.⁴⁸

A királyi udvar teljesítménye egyenesen bámulatra méltó. Az 1526-os hadrakelés költségei meghaladták az udvar egy egész éves jövedelmét, ennek ellenére

⁴⁴ TOMORI 2020, 85. Ráskai és Török az udvari huszárok tisztjei voltak.

⁴⁵ BRODARICS 2020, 308.

⁴⁶ B. SZABÓ–C. TÓTH 2019, 485.

⁴⁷ B. SZABÓ–C. TÓTH 2019, 483–485.

⁴⁸ FEDELES 2026.

is elő tudták teremteni a szükséges forrást.⁴⁹ II. Lajos és Thurzó Elek kincstartó tekintélyes létszámú katonát küldött a táborba, komoly tűzérseget is tudtak küldeni, emellett gondoskodtak az ellátásról és a hadianyagról is.

A magyar táborban a csata kezdetén legalább 27 000 katona tartózkodott, ebből legalább 25 000 állt ki a mohácsi síkra, hogy szembenézzen a hatalmas túlerejű ellenséggel. Ebből a 27 000 katonából 4000 külföldi zsoldos volt, legfeljebb 1000-1500-ra tehető a cseh önkéntesek és más kisebb kontingensek (pl. 300 *lands-knecht*) összereje. A magyar haderő tehát legalább 21-22 000 fős létszámmal volt jelen. A király és az egyháziak kötelezettségét a törvények 10 600 főben határozták meg. Ez azt jelenti, hogy a nemesek személyes felkelése és a főúri bandériumok legalább 10 000 főt tettek ki. A valóságban azonban még ennél is többet, mert az egyháziak biztosan nem tudták az előírt létszámot fenntartani: Fedeles Tamás 5-6000 fő közé teszi számukat.⁵⁰ Ha elfogadjuk a magyar nemesség 20-21 000 fős számát, amiből 12-13 000 egytelkes volt, akkor a hátszágban maradt rendészeti erőket leszámítva a 12 000 személyes felkelő (az egytelkesekre vonatkozó beszámítás mellett) és főúri banderális katonánál lényegesen többel nem kalkulálhatunk.

Minden nehézség ellenére a mohácsi mezőn összegyűlt magyar sereg valójában a középkori Magyarország csúcsteljesítménye volt. Abban biztosak lehetünk, hogy csatában ekkora erőt addig nem vetettek be. Az 1521-es sereg lehetséges, hogy elérte, vagy akár meg is haladta ezt a nagyságrendet, de csak szeptember közepén-végén, és ez a sereg komoly ellátási gondokkal küzdött, végül járvány bénította meg. Ehhez képest 1526-ban a csatáig ilyen probléma nem merült fel. Ez önmagában a magyar hadvezetés és hadszervezet rugalmasságát, innovációra való hajlamát mutatja.

A legfontosabb területen, a harcászat tekintetében azonban a magyar sereg és a vezetői jelentős hátrányban voltak az oszmánokhoz képest. A mozgósítás, felvonulás, logisztika ügyében 1521-ben szerezhettek tapasztalatot, de a mohácsihoz hasonló méretű sereg csatavívását a magyar seregből, különösen a vezetésből, még senki sem tapasztalhatta meg. Az a két hadvezér, aki addig a legnagyobb seregeket vezette, vagy legalább látott nagyobb hadsereget, nevezetesen Szapolyai János és Frangepán Kristóf, nem voltak jelen a csatában.

A magyar seregben két hadikultúra találkozott. A magyar sereg addig legfőképpen lovassági harcmodort alkalmazott nagy csatáiban, fő ereje a nehézlovasság volt, nagy létszámú könnyű-közepes lovassága is ebbe az irányba mutatott. Az ősi lovasíjász hadviselés még mindig jelen volt a seregben. Mindezek az elemek egy támadó felfogást hoztak magukkal. A cseh–lengyel típusú gyalogság ezzel szöges ellentétben állt, mivel nagy tűzereje miatt elsősorban szilárd védekezésre volt alkalmas.

A magyar hadvezetés előtt tehát az a feladat állt, hogy összeegyeztesse ennek a két, alapjaiban eltérő erényekkel rendelkező seregrésznek az erősségeit. Brodarics

⁴⁹ KENYERES 2024, 114–117.

⁵⁰ FEDELES 2026.

tudósításai a királyi haditanácsban elhangzott tervezésről pontosan erről szóltak. Sokat tanácskoztak a sereg felállításának módjáról, a támadás-védekezés kérdéséről, tehát pontosan azokról a kulcskérdésekről, amelyek valóban megoldásra vártak. Egyáltalán nem volt arról szó, hogy a magyar hadvezetés gondatlanul vagy nemtörődöm módon intézte volna az ügyeket. Éppen ellenkezőleg, láthatóan pontosan tudatában voltak a megoldandó problémának és keresték rá a választ.

A haditanács döntései megfelelték a hadsereg viszonyainak. Alapvetően egy defenzív csatatervet fogadtak el. A gyalogságot és a lovasságot vegyesen állították fel az első vonalban, amit tűzérséggel is megerősítettek. Ez a harcvonaltól komoly védelmi potenciállal bírt. A nagy tűzerejű gyalogság és a tűzérség szilárdan tudott védekezni a pavesések és a szálfegyveres gyalogosok fedezetétben, és hatékony tüzet tudott leadni. A gyalogság közeiben felállított lovasság pedig az ellenség betöréseinek elhárítására, helyi ellenlökések végrehajtására volt hivatott. A második vonalban összevont nehézlovassági tartalék a magyar gyalogság legjobb részével együtt egyrészt segítséget tudott nyújtani az első vonal esetlegesen megingott részeinek, de alapvetően a megállított, megrendült ellenség elleni döntő csapás bevitelére készült. Ugyan az első vonal szekerekkel történő megerősítése elmaradt, de enélkül is hatékony haditervet alkotott meg a haditanács.

A hadsereg a mohácsi mezőn

A csatában harcoló magyar királyi hadsereg létszámát a szakirodalom ma már közmegegyezés szerint 25 és 30 000 katona közé teszi. Brodarics kancellár 24-25 000-re becsülte a sereg nagyságát, megjegyezve, hogy ebbe nem számítja bele a naszádosokat, mert ők nem vettek részt a harcban.⁵¹ Bizonytalan, hogy beleszámította-e a tábor őrizetére visszamaradt katonákat. A harcrendbe felállt seregről szól, de a tábor őrsegéről nem. Feltehetően számottevő őrseg nem maradhatott a táborban, mert az oszmán könnyűlovasság könnyűszerrel foglalta el és dúlta fel azt a csata során.

Brodarics számait alapvetően elfogadva érdemes részleteiben is megvizsgálnunk a rendelkezésre álló adatokat. Burgio leveléből jól ismerjük a Budáról kivonuló királyi haderőt. A nuncius szövegét azonban értelmezni és pontosítani kell. Szerinte a kivonuló sereg 4000 lovasból és 3000, vagy valamivel több gyalogból állt.⁵² A lovasságot részletezve azonban csak 3700 lovast említ, mégpedig 1200 nehéz- és 2500 könnyűlovast. Elképzelhető, hogy a fennmaradó 300 lovas a menetben jelen lévő főurak kíséretét alkotta. A gyalogság esetében már bonyolultabb a kép. Burgio megjegyzi, hogy a pápa pénzén felfogadott zsoldosok száma a 4000 főt éri el, ebből 1000 volt jelen, 1000 Esztergomba érkezett, 2000 lengyelt pedig még várnak. Ezeket az adatokat azonban tovább pontosíthatjuk. II. Lajos

⁵¹ „Mikor ezek valamennyien egybegyűltek, volt vagy huszonnégy-huszonötezer ember, ugyanis a hajóscsapatnak, mely maga is ugyanott volt, semmi hasznát sem vettük e háborúban”. BRODARICS 2020, 316.

⁵² BURGIO 2020, 92–93.

augusztus 5-én Burgiónak írt levelében⁵³ leírta, hogy a pápa Balczar Epistrensis (Baltázár) kapitány által vezetett csapatát leküldte Tomori segítségére. A tolnai táborba megérkező kontingensek között említi Brodarics a pápai pénzen fogadott Annibale de Este di Padovana Cartagine (Karthágói Hannibál) kapitányt 1300 gyalogossal, valamint Leonard Gnoienski kapitányt 1500 lengyel gyalogossal.⁵⁴ Mivel a pápai csapatok összlétszáma 4000 gyalogost tett ki, Baltázár kapitány morva kontingense 1200 főből állhatott. A Budáról kivonuló királyi hadban tehát mintegy 2000 királyi, királynéi és esztergomi érseki hadba tartozó gyalogossal számolhatunk, Hannibál gyalogosait azonosíthatjuk a Burgio levelében említett Esztergomba érkezett 1000 gyalogossal.

A tolnai táborba érkezett meg Szapolyai György 200 nehéz-, 100 könnyűlovasal és 1200 gyalogossal. A szepesi gróf feltehetően az ország északi és északnyugati vármegyék kontingensei és saját bandériuma élén érkezett meg. Rajta kívül „míg a király Tolnán tartózkodott, mind az innenső, mind a túlsó Magyarország szinte minden részéből és tartományából ... számosan jöttek össze”.⁵⁵ Köztük említi Várdai Pál egri, Perényi Ferenc váradi püspököket, több más püspököt és világi személyt.

Tomori seregének létszámát augusztus 16-a körül Brodarics 5-6000 lovasra tette azzal a megjegyzéssel, hogy ez az érsek saját seregét jelentette a Perényi Péterrel és másokkal együtt hozzá vezényelt erősítésekkel együtt.⁵⁶ A Tomorinak erősítésül küldött csapatok között feltehetően az ország déli részeinek csapatait találhatjuk. Istvánffy Tomori seregét 7000 lovasra és nagyon kevés gyalogosra becsülte.⁵⁷

Az augusztus 24-én Mohácson tartott haditanács alkalmával Tomori a magyar sereg létszámát nem több mint 20 000 katonára becsülte, ami megfelelt a valóságnak. A mohácsi táborba azonban továbbra is egymás után érkeztek a kontingensek. Augusztus 25-én Budáról futottak be hajók ágyúkkal és egyéb hadiszerekkel, valamint beérkezett Thurzó Elek 200 gyalogosa is néhány ágyúval, feltehetően szintén az északi vármegyékből.⁵⁸ Augusztus 26-án vasárnap érkezett meg Batthyány Ferenc horvát bán 3000 lovassal és mintegy 1000 gyalogossal. Utóbbi számot Istvánffy⁵⁹ adta meg, Brodarics nem közölt pontos adatot. Augusztus 27-én érkezett meg Erdődy Simon zágrábi püspök 700-nál⁶⁰ több lovasa, a Bornemissza János által küldött, Aczél István által vezetett 300 lovas, valamint alkonytájt Szerecsen János tolnai ispán is 2000-nél több gyalogossal, akiket a Dráva mentén toborzott és remek íjászoknak tartanak.⁶¹ Augusztus 28-án az utolsó pillanatban futott

⁵³ II. LAJOS 2020, 106.

⁵⁴ BRODARICS 2020, 310.

⁵⁵ BRODARICS 2020, 310.

⁵⁶ BRODARICS 2020, 312.

⁵⁷ ISTHVÁNYFY 2020, 449.

⁵⁸ BRODARICS 2020, 315.

⁵⁹ ISTHVÁNYFY 2020, 452.

⁶⁰ A magyar fordításban hetven (BRODARICS 2020, 316.), míg a latin szövegében hétszáz szerepel: „cum septingentis amplius equitibus viris equis”. BRODERICUS 1985, 47.

⁶¹ BRODARICS 2020, 316.

be 300 német *landsknecht*.⁶² Brodarics kiemeli, hogy a csata előtti három nap során még többen érkeztek, többek között Móré Fülöp pécsi püspök és testvére, László.⁶³

Érdemes áttekintenünk a rendelkezésre álló adatokat:

Gyalogság	
Szapolyai György vezetésével	1200 fő
pápai zsoldos	4000 fő
Szerecsen János vezetésével	2000 fő
Thurzó Elektől	200 fő
Batthyány Ferenc vezetésével	1000 fő
Landsknecht, utolsó pillanatban érkezett	300 fő
Királyi, királynéi és esztergomi érseki gyalogos	2000 fő
Gyalogság összesen	10 700 fő
Lovasság	
<i>Nehézlovasság</i>	
Királyi, királynéi és esztergomi érseki sereg	1200 fő
Szapolyai György vezetésével	200 fő
<i>Nehézlovasság összesen</i>	<i>1400 fő</i>
<i>Könnyűlovasság</i>	
Királyi, királynéi és esztergomi érseki sereg	2500 fő
Szapolyai György vezetésével	100 fő
<i>Könnyűlovasság összesen</i>	<i>2600 fő</i>
<i>Ismeretlen típusú lovas</i>	
Erdődy Simon zágrábi püspök vezetésével	700 fő
Aczél István vezetésével	300 fő
Batthyány Ferenc horvát bán vezetésével	3000 fő
Tomori serege	2000 fő ⁶⁴
Perényi csapatai	4000 fő ⁶⁵
<i>Ismeretlen típusú lovas összesen</i>	<i>10 000 fő</i>
Lovasság összesen	14 000 fő
Összesen	24 700 fő

⁶² Új híradás 2020, 221.

⁶³ BRODARICS 2020, 316.

⁶⁴ Tomori serege Pétervárad ostromakor, Perényi csatlakozása előtt kétezer lovasból állt. BRODARICS 2020, 310.

⁶⁵ Tomori serege a hadjárat folyamán Perényi és mások csatlakozásával növekedett 5-7 ezer lovasra. Ez alapján a növekmény 3-5 ezer lovas. Brodarics és Istvánffy adatainak középértékét használva 4 ezer lovaszt kalkulálunk.

A részadatokból összerakható összlétszám szinte hajszál pontosan megegyezik Brodarics adatával. A bizonytalanságot azonban némileg növeli, hogy az ezer, valamint száz fő pontossággal megadott adatok kerekítési eltérései okozhatnak eltéréseket. Láthatjuk, hogy a Burgio által 1000 főnek közölt, Baltazár kapitány csapatával azonosított zsoldoscsapat valójában 1200 főből állt. Tomori délvidéken állomásozó seregének nagysága is kérdéses, mivel 5 és 7000 fő közötti adataink vannak rá. A hadsereg összereje az utolsó pillanatban beérkezettekkel némileg meghaladhatta a 25 000 főt, de a táborban visszamaradtakat leszámítva a 24-25 000 harcrendbe felsorakozott katona helytállónak tekinthető.

Fontos kérdésként merül fel, hogy a vármegyei és főúri bandériumok hol találhatóak és milyen létszámúak voltak. Több kutatóban – legutóbb Botlik Richárdnál⁶⁶ – felmerült, hogy egyáltalán ott voltak-e a csatában a nemesek személyes felkelői, valamint a vármegyék és a birtokosok által kiállított katonák. Az erre vonatkozó, jelenlétet és veszteséget számba vevő kutatás eredményeit még nem publikálták, de a részeredmények arra engednek következtetni, hogy ezek a csapatok is harcoltak a csatában.⁶⁷ Néhány Brodarics által említett kontingens feltehetően magában foglalta az adott főúr birtokai körüli vármegyék katonáit, de több területre vonatkozóan nincsenek adataink. Az bizonyos, hogy Tomori csapatainak küldtek erősítéseket, hiszen Ráskay Gáspár és Török Bálint a nyár folyamán érkezett udvari huszárokkal Tomorihoz a király seregéből. Ezek ugyan Tomori és Perényi seregének létszámát növelték, de az összegző táblázatban a királyi kontingensbe tartoznak. Technikailag tehát Tomori és Perényi seregének létszámában találhatjuk meg a kérdéses csapatokat, mivel a seregeikben lévő királyi lovasok helyét a királyi táborba érkező, nem nevesített vármegyei és főúri csapatok vették át. Ez a mintegy 6000 lovas tehát a királyi lovascsapatokon kívül egyházi, főúri és vármegyei katonákból állt.

Összegzés

A magyar hadsereg a korabeli európai szinten állt. Lőfegyverekkel jól ellátott, a regionális és helyi sajátosságokat figyelembe véve egyértelműen rendkívül erős, népes hadsereg vonult fel a döntő összecsapásra. Az ország tragédiája, hogy ellenége, az Oszmán Birodalom legalább két és félszer ekkora haderőt tudott felvonultatni a mohácsi mezőre. Ez nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert olyan mértékű erőfölény, ami a realitás talaján állva nem kompenzálható.

A magyar hadvezetés tevékenységét abban a tekintetben innovatívnak és jónak ítéelhetjük, hogy pontosan azt a harcászati eljárást dolgozták ki, amely segítségével végül sikerült legyőzni az oszmán sereget bő másfél évszázaddal később, a 17. század végén. A felszabadító háborúban a császári sereg gyalogos és lovas ala-

⁶⁶ BOTLIK 2017.

⁶⁷ B. SZABÓ–C. TÓTH 2018. Érdekes adalékot szolgáltat a Kanizsaiak részvételéről: KANÁSZ 2020, 96.

kulatai egységenként váltakozva, vegyesen álltak fel, így fel tudták fogni az oszmán támadást, ellentámadással pedig elsöpörték az ellenséget.

Egy hatalmas különbség azonban akadt Mohács és a felszabadító háborúk között. Az oszmán sereg a mohácsi mezőn két és félszeresen múlta felül a magyart. A felszabadító háborúk csatáiban az oszmánok szintén létszámfölényben voltak, de korántsem ilyen mértékben, az arány egy csatában sem érte el a másfélszerest. Ráadásul a keresztény seregeket a 17. század végén már komoly tapasztalat és harciászati fölény is gazdagította.

Források és irodalom

- B. SZABÓ 2022 = B. SZABÓ János: A Magyar Királyság hadszervezete és hadserege (1493–1532). In: B. SZABÓ–FODOR 2022 149–174.
- B. SZABÓ 2024 = B. SZABÓ János: *A mohácsi csata*. Corvina, Budapest, 2024.
- B. SZABÓ–C. TÓTH 2018 = B. SZABÓ János – C. TÓTH Norbert: „Árnyékboksz az árnyékkal” – avagy már megint mindenért Szapolyai a hibás. *Hadtörténelmi Közlemények* 131. (2018) 287–320.
- B. SZABÓ–C. TÓTH 2019 = B. SZABÓ János – C. TÓTH Norbert: Válasz Botlik Richárdnak és Nemes Istvánnak. *Hadtörténelmi Közlemények* 132. (2019) 475–487.
- B. SZABÓ–FARKAS 2020 = B. SZABÓ János – FARKAS Gábor Farkas: *Örök Mohács. Szövegek és értelmezések. Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és emlékezet*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2020.
- B. SZABÓ–FODOR 2022 = *Új korszak határán. Az európai államok hadiügye és hadseregei a mohácsi csata korában. Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és emlékezet*. Szerk. B. Szabó János – Fodor Pál. , , Budapest, 2022.
- BÁRÁNY 2022a = BÁRÁNY Attila: Anglia hadszervezete és hadserege (1485–1547). In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 295–317.
- BÁRÁNY 2022b = BÁRÁNY Attila: Skócia hadszervezete és hadserege (1488–1547). In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 319–325.
- BONFINI 2019 = BONFINI, Antonio: *A magyar történelem tizedei*. Ford.: Kulcsár Péter. Osiris, Budapest, 2019.
- BOTLIK 2017 = BOTLIK Richárd: *Az 1526 évi mohácsi csata „árnyékseregei”*. Budapest, 2017.
- BRODARICS 2020 = BRODARICS István: Igaz történet a magyarok és Szulejmán török császár mohácsi ütközetéről. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 301–325.
- BRODERICUS 1985 = BRODERICUS, Stephanus: *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima*. Ed. Kulcsár, Petrus. Akadémiai, Budapest, 1985.
- BURGIO 2020 = A király indulásának rajza Budáról a Török ellen 1526-ban, illetve az emberek és az ellátmány, amelyet magával vitt. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 92–93.
- CJH 1899 = *Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár 1000–1526. évi törvénycikkek*. Budapest, 1899.
- DZSELÁLZÁDE 2020 = DZSELÁLZÁDE Musztafa: Az országok osztályai és az utak felsorolása. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020., 411–419.
- F. MOLNÁR 2022 = F. MOLNÁR Mónika: Az itáliai államok hadszervezete és hadseregei (1494–1526). In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 203–219.

- FEDELES 2026 = FEDELES Tamás: Egyházi bandériumok az oszmánellenes harcokban (1521–1526). Kézirat, kiadás alatt a Hadtörténelmi Közlemények 2026/2. számában.
- GYÖRKÖS 2022a = GYÖRKÖS Attila: A Francia Királyság hadszervezete és hadserege. In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 233–247.
- GYÖRKÖS 2022a = GYÖRKÖS Attila: A svájci hadszervezet és haderő a késő középkorban. In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 221–232.
- IGAZ 2022 = IGAZ Levente: A Portugál Királyság hadszervezete és hadserege (1495–1541). In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 275–293.
- II. Lajos 2020 = II. Lajos magyar király levele Antonio Giovanni da Burgio pápai követnek. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 106.
- ISTHVÁNFFY 2020 = ISTHVÁNFFY Miklós: A magyarok történetéből. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020., 444–462.
- KANÁSZ 2020 = KANÁSZ Viktor: Kanizsa és a mohácsi csata. In: *Eke mentén, csata nyomában. A mohácsi csata kutatásának legújabb eredményei. Tanulmánykötet Szűcs József tiszteletére*. Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia 17. Szerk. HARAMZA Márk – KOVALICZKY Gergely – BERTÓK Gábor – SIMON Béla – GALAMBOS István – TÜRK Attila., Budapest, 2020. 93–105.
- KEMÁLPASAZÁDE 2020 = KEMÁLPASAZÁDE: Mohácsnéme. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 326–338.
- KENYERES 2024 = KENYERES István: A Magyar Királyság fiskális politikája és katonai kiadásai a mohácsi csata előtt. In: VARGA 2024. 105–120.
- KORPÁS 2022 = KORPÁS Zoltán: A Spanyol Monarchia hadszervezete és hadserege. In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 249–273.
- KOZÁK-KÍGYÓSSY-TÓTH 2026 = KOZÁK-KÍGYÓSSY Szabolcs László – TÓTH Dominik: *Mohács katonái*. Zrínyi, Budapest, 2026.
- LÁZÁR 2024 = LÁZÁR Balázs: *Hadik Berlinben. Az 1757-es huszárportya igaz története*. Peko, Budapest, 2024.
- LUTFI 2020 = LUTFI pasa: Az Oszmán-ház története. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 404–409.
- PÁLOSFALVI 2018. = PÁLOSFALVI, Tamás: *From Nicopolis to Mohács: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*. Leiden – London, 2018.
- PÉTERFI 2022 = PÉTERFI Bence: A Német-római Birodalom hadszervezete és hadserege (1493–1526). In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 175–201.
- SZOKOLA 2022 = SZOKOLA László: A Lengyel–Litván Államszövetség hadszervezete és hadserege (1501–1531). In: B. SZABÓ–FODOR 2022. 133–148.
- TOMORI 2020 = TOMORI Pál kalocsai érsek levele II. Lajos magyar királyhoz. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 83–85.
- TÓTH 2024 = TÓTH Dominik: Mire jó a szekérvár? Egy huszita eljárás továbbélése a mohácsi csata időszakában. In: VARGA 2024. 165–178.
- TÖLL 2009 = TÖLL László: *A harci vértetékek története: A nyugat-európai hadviselésben alkalmazott testvédelmi rendszerek fejlődéstörténete a 10. századtól a 16. század első harmadáig*. Doktori disszertáció. Debrecen, 2009.
- VARGA 2024 = *Temetetlen Mohács. Az 1526. és az 1687. évi csata új kutatási eredményei = Unburied Mohács. New Research Results on the Battles of 1526 and 1687*. Szerk. VARGA Szabolcs. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2024.
- Új híradás 2020 = Új híradás: Hogyan esett meg a magyarországi csata a török császárral. Itt volt egy ember Bécsből, és utána megírta Ottingenbe. In: B. SZABÓ–FARKAS 2020. 221–223.